

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри української мови та літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії МАЦЬКА Віталія Петровича на дисертацію ОСЯК Світлани Вікторівни «ТВОРЧІСТЬ МИКОЛИ ВОРОНОГО В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІСТСЬКОГО ДИСКУРСУ», подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – «Українська література»

Сучасна наука про літературу йде в ногу з часом, постійно оновлюючись, звертаючись у той чи інший спосіб до нових теоретико-методологічних підходів у визначенні літературно-художніх явищ, індивідуального стилю письменника, окремих творів, жанрово-стильових параметрів. Історико-теоретичне поєднання знання літератури зі знанням про літературу уможливорює дослідникам вийти на простір оригінальних пошуків і знахідок, сформулювати наукову новизну, обґрунтувати естетичну цінність художніх текстів, розширити теоретичні горизонти літературознавства. У такий спосіб поетологічні параметри художнього світу Миколи Вороного знову і знову сприяють у розкритті простору для оновленого прочитання та потрактування літературних творів.

Вивчення матеріалів поданої до захисту дисертації Світлани Осяк «Творчість Миколи Вороного в контексті модерністського дискурсу» та опублікованих за її темою праць дає підстави віднести дане наукове дослідження до напрямку досліджень про модерну літературу першої третини ХХ століття, оскільки в роботі визначено та успішно розв'язано низку актуальних завдань.

По-перше, це визначення кола жанрово-стильових особливостей, архітектоніки, композиційних, стилетвірних елементів у віршах та ліро-епіці Миколи Вороного, конкретизація художньої актуальності у контексті філософських та культурологічних проблем початку ХХ століття, які знайшли відображення в художніх творах автора. Унаслідок цього головним чинником виступає мистецька практика письменника, який дбав про оновлення поетичної форми, естетизації ліричного образу і, подаючи власний приклад, закликав інших колег по перу до оновлення українського літературного процесу. При цьому дисертантка, однак, спостерегла, що Вороний «залишив для історії свідчення про те, як своєю художньою практикою намагався

оновити літературний процес в Україні, хоча з певних суб'єктивних причин не міг повністю відійти від моделювання власних творів у раціональній концепції» (с.137).

По-друге, у дисертації простежується концепція вивчення еволюції модерністської індивідуальної манери письма Миколи Вороного в контексті оновлення стильових доміант. Означена концепція може стати засновком для дослідження творчості інших письменників, становлення їхньої майстерності під кутом зору зміни художніх систем початку ХХ століття.

По-третє, Світлана Вікторівна аналізує поетику символів у ліриці письменника як образно-тропеїчного прийому для позначення абстрактних, уявних та конкретних понять і явищ, завважуючи, що «через усю творчість зачинателя українського поетичного модернізму проходить низка різних символів, серед яких найголовніше місце займають символи Батьківщини, рідної землі, України. Таким чином, система «символічного космосу» Миколи Вороного увійшла в золотий фонд української словесності» (с.124). Розширюючи думку відомого українського психолога, філософа Богдана-Ярослава Цимбалістого, який, у статті «Родина і душа народу», розкриваючи проблему українських символів, вважав, що «українці створили асоціативні зоряні назви, беручи до уваги реалії власного хліборобського життя», дисертантка в ракурсі заявленої проблеми вказує на особливий гатунок віршів, в яких «символ у структурі поетичного тексту Вороного не висловлює конкретний зміст, як то ми прочитуємо в алегорії, хоч він і близький до неї, а увиразнює образну семантику слова і різновекторність застосування на підтекстовому, історичному, міфологічному рівнях, породжуючи ускладнені асоціації» (с. 116)

По-четверте, дисертантка чи не вперше в контексті дисертаційної теми комплексно аналізує театрознавчу, епістолярну та публіцистичну спадщину Миколи Вороного, що увиразнює його світоглядну позицію щодо оновлення літературного процесу (в листах письменника), українського театрального репертуару і сценічної діяльності на кращих зразках західноєвропейської культури, обстоювання письменником національної ідеї (в публіцистиці). Завважимо, що й дисертантка на цьому зацентровує, розглядаючи твори Вороного як вияв саме такого тексту, з демонстрацією відходу від ідеалів народництва, віддзеркаленням авторської позиції у творенні тогочасної української поезії, в якій «модерністські вірші несуть на собі ознаки імпліцитності (прихованості), відтак автор і читач взаємодіють у процесі розкодування смислів, символів, підтексту, контексту, що свідомо прихована автором у глибочинь текстової матриці» (с. 169).

Актуальність теми, що порушуються в дисертації, не підлягає сумніву,

оскільки, попри ту виняткову роль, яку відіграв М.Вороний у становленні української модерністської літератури, і поезії зокрема, справжній масштаб його творчої особистості і на сьогоднішній день все ще залишається нез'ясованим. Дисертація Осяк Світлани Вікторівни «Творчість Миколи Вороного в контексті модерністського дискурсу» належить до тих наукових праць, які увиразнюють нові концептуальні принципи, положення, ідеї сучасного українського літературознавства, зокрема, в контексті модерністського дискурсу. Центральна позиція аргументована й обґрунтована дисертанткою у Вступі дисертаційної роботи, зокрема, авторка слушно зацентровує на тому, що актуальним залишається потреба «глибшого вивчення проблематики творчої спадщини Миколи Вороного в аспекті модерністського дискурсу, всебічного осмислення його місця в історії української літератури. Особливої уваги заслуговують художньо-філософська, культурологічна парадигми поета, поєднання біографізму й автобіографічності, проблеми авторського «Я», концептуальні моделі літературного сюжету- й характеротворення, поетикальних та інших вимірів творчості Миколи Вороного» (с. 19). Робота С. В. Осяк актуальна з огляду на її безпосередній зв'язок із основними напрямками наукових досліджень кафедри історії української літератури і компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (тема «Проблема традицій і новаторства в художній літературі»).

Результати дисертаційної роботи представлено у вигляді наукових положень, сформульованих на основі теоретичних досліджень у галузі жанрології, поетики символів та стилістики художнього тексту; аналізу літературно-критичної, публіцистичної та епістолярної спадщини Миколи Вороного, а також зроблених висновків. Вони всебічно обґрунтовані виступами на міжнародних та всеукраїнських конференціях, публікаціями у фахових наукових виданнях із філології.

До найбільш істотних наукових результатів дисертації слід віднести повноправну складову частину, коли дисертантка наполегливо шукає способи співвіднести літературний матеріал – поезії Вороного – з поодинокими оцінками, діапазон яких варіювався від тенденційної критики (С. Єфремов) до стриманих похвал (О. Білецький). Наочно це видно у структурі роботи, розділи і підрозділи якої репрезентують струнку, виважену концепцію дослідження: від з'ясування життєтворчості письменника, його участі в українському модерністському русі, жанрово-видової специфіки лірики, установа констант модерністського стилю, поетики символів до поглибленого літературознавчого аналізу театрознавчих, епістолярних та публіцистичних творів Миколи Вороного. Проаналізувавши літературно-критичну й

теоретичну думку про життєтворчість Миколи Вороного (розділ 1), у наступному розділі дисертантка студіює його твори, виявляючи жанрово-стильові та ідейно-художні особливості лірики поета (розділ 2). Від питання «про що» (зміст) С. Осяк логічно переходить до питання «як» (форма), утверджуючи формозмістову домінанту творчості досліджуваного письменника. Виходячи з жанрово-видової розмаїтості лірики Миколи Вороного, дисертантка слушно робить висновок, який стає основою для наукової парадигми другого розділу: «Модерній поезії притаманна емоційно-інтуїтивна заглибленість в культуру слова, сповнення настроєвим нюансуванням, звернення до символічної образності, медитативності, окремі вірші співзвучні композиційною та образотвірною версифікацією західноєвропейській культурі початку ХХ століття. Аналіз творчості письменника дослідниця логічно завершує студіями про літературно-критичний та епістолярний спадок Миколи Вороного (розділ 3), критика якого «була містком, що з'єднавав мистецтво слова з культурним набутком і суспільною думкою» (с. 161).

Новаторство лірики Вороного виявляється у збагаченні тексту асоціаціями, контрастністю, свіжими образами (завдяки широкому застосуванню метафоризації), ритмомелодикою, уявним та візійним творенням краси, її емоційно-психологічної оцінці («Мавзолей», «В саяві мрій», «В студії»)» (с.122). Дисертантка наголошує, що модерністська лірика М. Вороного увібрала досвід кращих представників європейського модернізму, і цей досвід переосмислений та зреалізований в питоми українському національному контексті.

Квінтесенцією наукових положень і висновків роботи є утвердження новаторства поета у пошуку оновлення літературного процесу, нових форм творення лірики Вороного, який «збагатив українську культуру новаторським підходом у творенні лірики, що позначена синкретизмом – поєднанням медитативності, високого мистецтва слова з емоційно-інтуїтивним інтелектом автора, поглибленою символічною образністю. Проголошений Вороним 1901 року «маніфест» з потугами, але запрацював. Письменник серед своїх сучасників одним із перших усвідомив центральний закон оновлення поетичної форми вірша, його архітектоніки. Освоївши техніку версифікації, він захопився практично реалізовувати моделювання лірики за законами краси, за вимогами напряму у мистецтві і літературі – модернізму» (с. 95).

Вірогідність та новизна наукових положень і рекомендацій сформульованих у роботі, підтверджується використанням сучасних методів досліджень (біографічного, історико-літературного, літературно-критичного історико-генетичного, контекстуального, компаративного), аналізом наявних

у науці класифікацій ліричних жанрів та стильових домінант і вдалим їх застосуванням до студій художнього тексту. Вивчення творчості одного автора велике наукове завдання, пов'язане з необхідністю долати концептуальні теоретичні проблеми. Одна з них потреба аналізувати художні твори не лише опубліковані у зібраннях, а й виявлені матеріали в архівних фондах. Твори М. Вороного, розглянуті в дисертації, нині заслуговують на видання окремим томом із належною науковою редакцією. Безперечно, новаторським є сам принцип добору предмета дослідження – модерністський дискурс творчості Миколи Вороного, який оновив українську літературу початку ХХ століття, суголосність творчої спадщини письменника із насущними проблемами нашого часу.

Наукова новизна дослідження полягає передовсім в тому, що вперше в українському літературознавстві з історико-теоретичних позицій системно вивчено літературно-критичну рецепцію творчості Миколи Вороного як наукову проблему, з'ясовано джерела художнього світогляду, естетичні та культурні засади творчості митця, обґрунтовано естетичну цінність поетичних текстів, оригінальні художні знахідки автора в контексті модерної стилетворчості початку ХХ століття, досліджено систему символів у ліриці письменника, простежено театрознавчий дискурс. В епістолярії та публіцистиці Миколи Вороного виявлено соціопсихологічні домінанти, що є підґрунтям структурної, семантичної і стильової специфіки творів. З урахуванням новітніх наукових поглядів потрактовано творчий доробок письменника, з'ясовано нові штрихи духовно-національних пошуків письменника в аспекті оновлення літературного процесу в Україні. Дисертанткою здійснено спробу системного дослідження лірики поета в літературному контексті часу, виявлення особливостей художнього мислення Миколи Вороного, з'ясування ролі поета щодо утвердження модернізму в українському письменстві. Встановлено особливості жанрової системи лірики, стильових домінант, збагачення зображально-виражальних засобів, самобутності творчої індивідуальності автора, його оригінальних художніх знахідок в контексті модерної стилетворчості.

Отримані в дисертаційній роботі наукові результати можуть бути використані у вивченні жанрово-стильової еволюції доробку представників українського модернізму, в навчальному процесі вищої та середньої школи. Матеріали та результати дослідження можуть бути використані при читанні курсів лекцій з теорії та історії української літератури, вибіркового дисциплін літературного спрямування, для написання навчальних посібників з історії української літератури, різнопланових наукових робіт.

Надруковані матеріали відображають основні положення дисертації. За її результатами опубліковано 11 статей, 7 з яких у фахових наукових виданнях із філологічних наук, одна – за кордоном, 3 – апробаційного характеру. Це свідчить про достатнє відображення матеріалів дисертації в опублікованих працях і дотримання вимог ДАК МОН України щодо кількості публікацій у наукових фахових виданнях.

Світлана Вікторівна Осяк аргументувала актуальність дослідження, визначила мету і завдання, розглянула теоретично та обґрунтувала способи дослідження поетичного та літературно-критичного доробку з позицій жанрології та поетики; запропонувала шляхи впровадження та практичну реалізацію результатів роботи.

Опоноване дисертаційне дослідження в цілому виконано на високому фаховому рівні. Автором продемонстровано послідовний та систематичний характер викладу думки, ґрунтовне опрацювання порушених теоретичних проблем. Наприкінці кожного розділу подаються висновки. Із загальних висновків випливає, що дана проблема дослідження є актуальною, складною та динамічною. Робота чітко продумана і внутрішньо вмотивована, містить слушні зауваження та спостереження, вдалі теоретичні знахідки.

Зміст дисертації та її виклад свідчать про завершене наукове дослідження, в якому розв'язано концептуальні науково-практичні завдання, поставлені авторкою. Роботу виконано згідно з новітніми вимогами до оформлення наукових праць, із використанням сучасних емпіричних і теоретичних методів опрацювання аналітичної інформації та художнього текстового матеріалу. Структура і зміст дисертаційної роботи логічно й послідовно пов'язані. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації як і з погляду сучасних науково-теоретичних досліджень, так і з позицій практичної реалізації, є достатнім.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційної роботи .

Незважаючи на цілісний, завершений, самостійний характер дисертаційного дослідження, попри всі заслужені компліменти, окремі

положення кандидатської роботи Світлани Осяк викликають дискусійні зауваження:

1. Робота значно виграла б, якби дисертантка провела типологічні паралелі між творами західноєвропейських поетів-модерністів кінця XIX- поч. XX століття та творчістю Миколи Вороного, що розвинуло б шкіцево накреслену специфіку творення лірики у тематичному плані.

2. Поза увагою дисертантки лишився такий важливий концепт для осмислення модерністської лірики, як заголовок. Назва твору апріорі встановлює перед реципієнтом «горизонт очікування» реальної картини і може бути суголосною або суперечити оповіді. З нашого погляду, дисертантка могла б детальніше зупинитися на цьому питанні з урахуванням методів рецептивної критики.

3. На сторінці 10 автореферату зацитовано строфу з вірша М. Вороного для підсилення дисертанткою теоретичної думки про градацію. Однак навіть таке стисле цитування не слід було вживати в авторефераті.

4. Деякі абзаци (сторінки 26-27, 39, 48, 70, 84), на мою думку, трохи задовгі, синтаксично ускладнені, при тому, що посередині тексту міститься чимало цікавих висновків дисертантки щодо проблеми модернізму в українському літературознавстві. Тому пасажі, в яких аналізуються літературно-критичні твори, можна було б відділити від власне теоретичних узагальнень.

5. На сс. 69, 85 вжито зайві розділові знаки, які відносимо до технічних помилок.

Висловлені зауваження не применшують загальної позитивної оцінки рецензованої праці і можуть стати предметом дискусії на нинішньому засіданні спеціалізованої вченої ради.

У цілому ж дисертація є актуальною, концептуально завершеною науковою працею, результати якої в сукупності розв'язують важливу літературознавчу проблему. Автореферат і друковані праці С.В. Осяк уповні відображають зміст дисертації, її наукова новизна, теоретичне і практичне значення дозволяють стверджувати, що робота виконана на належному фаховому рівні, відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567 (зі змінами, внесеними згідно постановами КМ України №656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та №567 від 27.07.2016 р.), а її автор – Осяк Світлана Вікторівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10. 01. 01 – українська література.

Доктор філологічних наук, професор,
завідувача кафедри української
мови та літератури Хмельницької
гуманітарно-педагогічної академії

В.П. Мацько

Підпис проф. Мацька В.П.

завіряю:

Зав. кафедр П.П. Вітюк